

Палітра педагога

3
2018

Тема номера:
РАННІЙ ВІК

Психологія

Інтегрована освіта

Світ гри

Фізичний розвиток

Робота з
родиною

Музика

Передплатний індекс 40296

Вигідна передплата — на сайті jmil.com.ua

Всеукраїнське видання
для педагогів та батьків

Видається з 1997 року

№ 3 (107) 2018

Виходить 6 разів на рік

Науково-методичний додаток
до журналу "Дошкільнє виховання"
Міністерства освіти і науки України

Головний редактор *Юлія Журлакова*
Заступник головного редактора
Ольга Мельник
Літературний редактор *Тетяна Небесна*
Коректор *Ніна Любаченко*

Адреса редакції: 04053, Київ-53, а/с 36
Тел.: (044) 486-11-19, (044) 486-13-32 (т/ф),
(099) 376-35-36
E-mail: pp@dsvsit.com.ua

Свідчення про державну реєстрацію засобу масової
інформації: серія КВ №6921 від 31.01.2003р.

Видруковано у друкарні ТОВ "Літера-Друк", вул. Озерна, 6,
оф. 122, Київ, 04209. Свідчення ДК №3689 від 28.01.2010р.
Підписано до друку 24.05.2018. Формат 60х84 1/8. Папір
офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 3,72. Обл.-
видавн. арк. 5,5. Наклад 3775. Зам. 180438.

У номері

Комфортний початок нового життя

Щоразу вперше зустрічаючи найменшеньких вихованців, кожен педагог відчуває хвилювання. Як допомогти цим крихіткам безболісно звикнути до нового оточення, стати самостійними? Як навчити їх взаємодії? Та головне — як найефективніше використати цей особливий період стрімкого фізичного і психічного розвитку дитини?

У пригоді стануть методичні рекомендації та матеріали з досвіду роботи колег, зібрані в "ПП" № 3. Вони допоможуть організувати роботу за всіма важливими напрямками і, сподіваємося, додадуть вам наснаги у цій відповідальній справі!

ЗМІСТ

ПСИХОЛОГІЯ

- 3 *Галина СМОЛЬНИКОВА*
Особливості розвитку психічних процесів у дітей раннього віку

РОБОТА З РОДИНОЮ

- 7 *Аліна КОВАЛЬ, Євгенія ФІЛЕНКО*
Перший крок у дитсадок
Ознайомчі заняття для дітей раннього віку та їхніх батьків

ІНТЕГРОВАНА ОСВІТА

- 11 *Мілана КОЗІК*
З книжечкою граємо — до садка звикаємо
Цикл занять для дітей раннього віку

ПОСІБНИК

- 15 *Кристіна ВЛАСОВА*
Розвивальні іграшки для малят без зайвих витрат

СВІТ ГРИ

- 16 *Оксана КРОТЮК*
Забавлянки на різні випадки

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК

- 18 *Ганна ОСІПОВА*
Рибка шукає друзів
Заняття для дітей раннього віку

ВАЛЕОЛОГІЯ

- 20 *Леся ГОРЛОВА*
Лялечок купаємо — про чистоту дбаємо
Сюжетно-дидактична гра для дітей раннього віку

ПРИРОДА

- 22 *Світлана ЛЕБЕДЄВА*
Курчаткові в пісочниці дуже гратись хочеться
Заняття для дітей раннього віку

ДИТИНА І СВІТ

- 24 *Олена ЛИТВИНЕНКО*
Вчуся робити все сам
Самостійна діяльність дітей раннього віку (з використанням елементів Монтессорі-педагогіки)

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ

- 26 *Лариса РУДЕНЬ*
Маленькі пекарі
Заняття для дітей раннього віку

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК

- 28 *Лариса ЧУМАЧЕНКО*
У куточку іграшок
Фізкультурна розвага для дітей раннього віку

МУЗИКА

- 30 *РОСАВА (Олена ЯНЧУК)*
Співанки для малечі

© Видавництво "Світлич", 2018
Забороняється передрук і копіювання матеріалів журналу нинішнього і минулих років

Журнал "ПАЛІТРА ПЕДАГОГА"
можна передплатити у відділеннях Укрпошти.
У роздрібну торгівлю журнал не надходить

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ у дітей раннього віку

Галина СМОЛЬНИКОВА,

канд. психол. наук, доцент кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти, ІППО Київського університету імені Бориса Грінченка

Виховання дітей раннього віку — справа непроста, але дуже цікава. Це період найінтенсивнішого розвитку людини, вивчення довкілля, інших людей і самої себе. І ми, дорослі, маємо створити для цього максимально сприятливі умови. Від нас залежить і те, як малюк оволодіває культурно-гігієнічними навичками, освоює простір, закони спілкування, вчиться утримувати увагу, чути й розуміти вихователя. Робота з наймолодшими вимагає особливого терпіння, наполегливості, емоційної віддачі й артистизму, а головне — розуміння їхніх вікових особливостей. Подана стаття характеризує ключові аспекти розвитку психічних процесів малят, які педагогам варто враховувати у щоденній роботі.

розвиток мислення

розвиток мовлення

Сприймання

Як відомо, в дітей раннього віку головну роль серед усіх психічних процесів відіграє сприймання. Малюки обстежують найближче довкілля, залучаючи до цього всі доступні органи чуття, вчать виділяти істотні ознаки предметів, роблять перші спроби порівняння і зіставлення.

Дорослий має організувати таку діяльність, у ході якої малюк сам навчатиметься виділяти істотні ознаки предметів, добирати (хай і ціною великої кількості спроб і помилок) та поєднувати частини в належному порядку.

У дворічних малят формується **новий тип зорового сприймання** — за зразком, за якого властивості одного предмета стають для них еталоном для визначення властивостей інших.

Дитина може на прохання вихователя з двох предметів різної форми чи величини вибрати подібний до зразка. Зоровий вибір за зразком — складніше завдання, ніж просте впізнавання чи примірювання.

Наприклад, величина одного кільця пірамідки може стати міркою для інших кілець, тож малюк добирає потрібні деталі "на око". Щоб удо-

сконалювати окомір дітей, їм пропонують виконувати щоразу складніші завдання: спочатку вибрати "на око" більше (менше) кільце з двох, потім — кільце за зразком (коли з двох кілець треба вибрати те, що дорівнює за величиною третьому). Тут сенсорний розвиток тісно переплітається з удосконаленням мислення.

Дітям віком від 2 до 2,5 року можна пропонувати пірамідки з 6–8 кілець, а малятам від 2,5 до 3 — з 8–10 кілець.

Завважимо: спочатку діти вибирають предмети, однакові за *формою*, потім — за *величиною* і згодом — за *кольором*.

Варто розпочинати з порівняння предметів за істотними відмінностями (наприклад: круг — квадрат, трикутник — овал; предмети червоного — зеленого, білого — синього кольорів тощо) і поступово переходити до порівняння ближчих форм і кольорів (квадрат — прямокутник, круг — овал; червоний — оранжевий, синій — фіолетовий кольори).

Дослідження сприйняття дітьми кольору Л. Венгера показали: якщо дитина знає, наприклад, жовтий колір, але не знає оранжевого, вона сприймає оранжевий як жовтий. Тож важливо ознайомлювати вихованців з *основними кольорами спектра*. Малята спочатку не зважають на колір предметів. І не тому, що вони погано розрізняють такі властивості

(що характерно для перших місяців життя), а через те, що не розуміють їхнього значення, бо на це їх цілеспрямовано не орієнтували. Тому вихователь називає всі кольори, спрямовуючи дії дитини, але не ставить за мету, щоб вона їх обов'язково запам'ятовувала.

Повноцінне засвоєння назв кольорів відбувається тільки з оволодінням сенсорними еталонами. Дітям 2-3-го років життя досить запам'ятати назву самої властивості — колір, а також, можливо, назви двох-трьох кольорів.

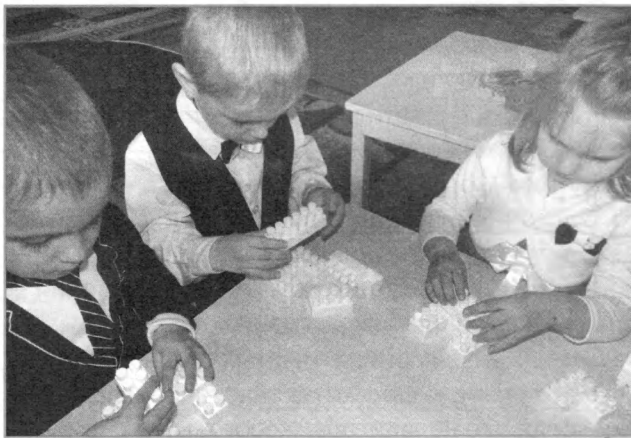
Діти раннього віку зазвичай не можуть правильно вибрати предмет за зразком, якщо перед ними не два, а кілька предметів або якщо вони складаються з кількох частин.

Дитина може взагалі не помічати тих або інших властивостей об'єктів, якщо виконує надто складні для неї дії. Так, починаючи малювати, малюк не зважає на колір зображення і користується будь-яким олівцем, або, будуючи щось, бере кубики будь-якого забарвлення, хоча вже вміє розрізняти основні кольори.

Наведемо приклад. Хлопчиків 2,6 року запропонували завдання з сортером: правильно дібрати предмети різної форми та величини і вставити їх у відповідні отвори об'ємної сфери. Вихователь стежив за діями дитини й постійно коригував їх. Але тільки-но інший малюк відвернув увагу педагога, хлопчик швидко покидав усі маленькі та середні предмети, не зважаючи на відмінність у величині та формі, в один великий круглий отвір і був дуже задоволений собою — адже значна кількість предметів опинилася всередині сфери.

На третьому році життя у дитини вже є **постійні зразки для порівняння** — добре знайомі їй

**Виберам білі цеглинки,
Аби спорудити будинки.**

(Надіслала Світлана Корнус,
ЗДО № 8 "Дзвіночок", м. Ромни, Сумська обл.)

предмети з яскраво вираженими формою та величиною. Такими зразками можуть бути не тільки предмети, що реально сприймаються, а й уявлення про них. Наприклад, еталон предметів круглої форми для дитини — "м'ячик", а трикутної — "дах будиночка".

Щоб збагачувати уявлення малят про властивості предметів, варто ознайомлювати їх з різноманітними характеристиками та ознаками предметів у конкретних практичних діях. Для цього необхідно організувати відповідне середовище.

Різноманітне сенсорне середовище, у якому дитина активно діє, — найважливіша передумова становлення внутрішнього плану дії та розумового розвитку. Саме тому в групі має бути достатня кількість об'єктів для дослідження їх у реальних діях. Ці об'єкти мають бути доступними, яскравими, привабливими, цікавими для малечі. Дуже важливо, щоб вони перебували в полі зору малят, мали постійне місце, оскільки малі діти погано реагують на просторові зміни. Однак час від часу ігровий чи дидактичний матеріал варто змінювати. Вихователь, помітивши, що малята, скажімо, не так охоче, як завжди, граються з пірамідками, будівельним матеріалом, музичними чи іншими іграшками, може на якийсь час їх прибрати.

Мислення

Розвиток мислення дитини в ранньому віці має **наочно-дієвий характер**. Малята вчаться виділяти предмет як об'єкт діяльності, переміщують його в просторі, діють із кількома предметами одночасно. Навчаються маніпулювати предметами не лише безпосередньо, а й опосередковано (з допомогою інших предметів та дій). Вони усвідомлюють призначення речей (меблів, посуду, іграшок, предметів побуту тощо).

У процесі виконання дій з предметами і називання цих дій формуються мислительні операції малюків. Найважливіша серед них — **узагальнення**.

Дитина може узагальнювати предмети за функціональною ознакою: "черевики" для неї — це і черевики, й сандалі, й чобітки. Проте, оскільки досвід малюка невеликий і він ще не вміє виділяти істотні ознаки групи предметів, узагальнення часто буває неправильним. Наприклад, м'ячем називає всі круглі предмети.

Приблизно в два з половиною роки виникає **зоровий контроль за рухами руки**. Так, вихователь

помічає, що дитина, яка раніше не могла застігнути гудзики на кофтинці, тепер воліє робити це самостійно. Зв'язок зору з рухами руки в дитинстві зберігається досить довго. Якщо, наприклад, запропонувати п'ятирічному малюкові полічити очима кілька предметів, він обов'язково торкатиметься пальчиком кожного. Рука ніби передає зору свої рухи. Що складніші й узгодженіші рухи руки та ока, то успішніше розвиваються зорові здібності малят.

Наприкінці третього року життя дитина вже **орієнтується у найближчому просторі** (кімнати, ігрового майданчика), розрізняє напрямки: “вгору”, “вниз”, “уперед”, “назад”, помічає зміни у розміщенні предметів.

Увага

Увага малят цього віку ще **нестійка**. Вони легко відволікаються на кожен новий яскравий предмет. Тож аби привернути їхню увагу, досить показати щось цікаве і незвичне. Однак пам'ятайте, що малюки не здатні довго концентруватися на чомусь одному й виконувати одноманітні дії.

Водночас може спостерігатися **ситуативна здатність до глибокої концентрації уваги**, коли дитина зосереджується на якомусь предметі чи дії настільки, що не помічає нічого іншого.

Наприклад, намагаючись зробити “пасочку” з піску, малюк не бачить, як у цей час руйнує іншу.

Оволодіння предметними діями приводить до зосередження на різних властивостях предметів. До початку раннього віку дитина може діяти з одним-двома предметами. Поступове збільшення загальної кількості об'єктів, з якими діє дитина, до трьох-чотирьох, дає змогу розвивати стійкість і обсяг уваги.

У зв'язку з оволодінням мовленням малюк не лише вчиться утримувати увагу на предметах і окремих словах, а й **починає реагувати на лаконічну інструкцію дорослого**: “принеси м'ячик”, “візьми ложку” тощо. Він може вислухати коротке прохання до кінця і виконати дію відповідно до нього. Дитина без унаочнень уважно слухає короткі вірші, казки, пісеньки, якщо мовлення дорослого виразне та ще й супроводжується відповідною мімікою.

Отже, увага дитини раннього віку характеризується нетривалістю, неглибокою зосередженістю, мимовільністю.

Пам'ять

Образна пам'ять малят розвинена краще за словесно-логічну, тому вони краще запам'ятовують емоційний матеріал, що супроводжується наочними та звуковими ілюстраціями.

Характерною особливістю пам'яті дитини цього віку є її **мимовільний характер**, тобто інформація фіксується ніби “сама собою”. Найчастіше діти запам'ятовують те, що в тій чи іншій мірі супроводжує їхню практичну діяльність, те, що їм безпосередньо необхідно, цікаво, що викликає сильні емоційні реакції.

Діти добре засвоюють коротенькі віршики, потішки, приказки, лічилки, і об'єктивною основою такого запам'ятовування є рима і ритмічна структура матеріалу. Однак якщо періодично не повторювати ці твори, малята швидко їх забувають.

Мовлення

Необхідна умова розвитку предметної діяльності, що є провідною для дітей цього віку, — **спілкування з дорослим**. Малята відповідають на прямі запитання дорослого чи самі ставлять запитання і чекають відповідей на них. Діалог є спільною діяльністю дитини та дорослого.

Якщо спілкування з дитиною недостатнє, або, навпаки, дорослі намагаються виконувати всі бажання малечі, орієнтуючись на її автономне мовлення, розвиток мовлення уповільнюється.

Мовлення, звернене до самого себе, нерідко супроводжує предметні дії дитини. Наприклад, малюк промовляє: “Везу машинку” або “Годую ляльку” тощо. Ці слова не адресовані нікому і просто фіксують дії малюка. Однак виявляється, таке мовлення важливе для формування вербального (словесного) мислення.

Діти вже розуміють зміст простих казок та віршів, люблять слухати, як їх розповідають дорослі.

Швидко **поповнюється словник** малят. Основна частина їхнього активного словника — іменники (до 60 %), дієслова (близько 27 %) та прикметники (10–12 %). При цьому темп збагачення дитячого словника нерівномірний — пришвидшення чергується з уповільненням. Істотними є індивідуальні відмінності як у темпі збагачення словника, так і в широті його використання. Тому не варто

**Щоби добре розмовляти,
Треба пальці тренувати.**

(Надіслала Марина Галич,
ЗДО № 227 "Весняночка", м. Запоріжжя)

порівнювати дітей одне з одним, кожна дитина розвивається у своєму власному, природному для неї темпі.

У мовленні малят уже з'являються багатослівні речення, а в другому півріччі третього року життя — складні підрядні речення з майбутнім часом дієслів, прикметниками, сполучниками, прийменниками.

Виникає **розуміння мовлення**. Доступнішими для розуміння малюків стають розповіді, пов'язані з навколишнім життям. Крім того, у них зростає інтерес до мовлення людей, що їх оточують, особливо коли воно звернене до них.

Дрібна моторика — один з елементів рухової сфери, безпосередньо пов'язаної з оволодінням предметними діями, розвитком продуктивних видів діяльності й, що не менш важливо, з мовленням дитини. Дослідження М. Кольцової та Л. Фоміної довели: в головному мозку проекція кисті руки займає близько третини всієї площі рухової проекції, вона дуже близько підходить до мовленнєвої моторної зони.

Проводячи протягом дня тренування пальців рук маленьких вихованців в іграх із застібками, шнурівками, складанні пірамідок тощо, педагог сприяє розвитку їхнього мовлення.

Розвиток мовлення прямо залежить від розвитку дрібних рухів пальців рук. Якщо останній відповідає віковій (нормі), то й мовлення теж буде у межах норми, якщо ж дрібна моторика недорозвинена — то й розвиток мовлення сповільнюється, хоча загальна моторика при цьому може відповідати нормі й навіть перевищувати її.

Експрес-тест розвитку мовлення й дрібної моторики (за Л. Фоміною)

Малятам пропонують показати один пальчик, два пальчики й три ("Зроби ось так" — і показують, як це треба робити). Діти, яким вдаються ізольовані рухи пальців, розмовляють краще. Якщо ж пальці напружені, згинаються й розгинаються тільки всі разом або, навпаки, мляві ("ватні"), не здатні до виконання ізольованих рухів, то такі малята не вміють і розмовляти. Таким чином, не почувши від дитини жодного слова, можна визначити за рухами пальців, наскільки розвинене її мовлення.

Емоції й почуття

Діти раннього віку дуже емоційні, але ці **емоції нестійкі**: плач миттєво змінюється сміхом, радість — сльозами. Дитину легко відволікти від бурхливого прояву емоцій, показавши привабливий яскравий предмет.

Малюкам притаманне переживання почуття саможлюбства, що формується під впливом оцінних відносин, як-от схвалення, повага, подяка, гнів, нарікання тощо. Під впливом цих чинників формується оцінка дитиною своїх дій, учинків, якостей і себе самої. Розвиваються почуття, що проявляються у ставленні дітей до певних осіб (прихильність, співчуття, симпатії, антипатії). Саме в цей період **народжується особистість**.

Маля впізнає себе в дзеркалі, на світлинах, часто вживає займенники "я", "мій", "мені", усвідомлює себе певним чином незалежним від дорослих (його бажання та інтереси можуть не збігатися з намірами тих, хто поряд). Цей злам у свідомості проявляється у яскраво вираженому прагненні до самостійності ("Я сам!"), бажанні бути схожим на дорослих, наслідувати їх. Дитина вимагає поваги до себе, часто негативно реагує на надмірну опіку з боку дорослих. Для цього віку характерні суперечності між прагненням малюка до самостійності, бажанням брати участь у діяльності дорослих і його реальними можливостями.

Отже, організовуючи життєдіяльність дітей раннього віку, педагог має враховувати вікові особливості малят, насичувати ігри-заняття яскравими стимулами, поєднувати ознайомлення з предметним довкіллям із практичними діями самих дітей, позитивно оцінювати їхні дії, дбати про створення загальної доброзичливої атмосфери в дитячому колективі. ●